

Herstelplan Stichting Pensioenfonds Algemene Onderwijsbond **Nummer fonds: 06193**

1. Inleiding

Ultimo 2008 bevindt het pensioenfonds zich in een situatie van een reservetekort, ook is er sprake van een dekkingstekort. Op grond van de artikelen 138 en 140 van de Pensioenwet is een herstelplan opgesteld, waaruit blijkt hoe naar verwachting binnen de wettelijke termijnen hersteld wordt uit zowel het dekkingstekort als het reservetekort.

Dit herstelplan treedt in werking na goedkeuring door De Nederlandse Bank (DNB). Het plan, inclusief eventuele aanpassingen hierop, is van toepassing gedurende de gehele periode van herstel.

Het bestuur van het fonds heeft besloten van de mogelijkheid gebruik te maken om uit te gaan van een herstelperiode van vijf jaar in plaats van drie jaar. Volgens het bestaande premie-, toeslag- en beleggingsbeleid herstelt de dekkinggraad zich zonder aanvullende maatregelen - op basis van de gehanteerde rente en rendementsverwachtingen - vanaf het niveau ultimo 2008 (90,1%), binnen vijf jaar uit de situatie van een dekkingstekort (105%). In het dekkinggraadsjabloon vindt u een verwachte dekkinggraad ultimo 2013 van 105,7%. Hoewel het herstel binnen vijf jaar verwacht wordt heeft het bestuur besloten tot een pakket aanvullende maatregelen, waaronder een tijdelijke verhoging van de premie. In een van de volgende paragrafen wordt nader ingegaan op de maatregelen.

Vanwege de grote onzekerheid die momenteel heerst op de financiële markten en in de reële economie, is het naar de mening van het bestuur niet verantwoord om op dit moment al over te gaan tot het concreet vastleggen van verdere maatregelen in het geval dat de financiële positie niet verbetert.

Op basis van de financiële situatie ultimo 2009 zal het bestuur de noodzaak tot het nemen van verdere maatregelen opnieuw beoordelen. Het bestuur zal zich dan baseren op de dekkinggraad van dat moment en de economische vooruitzichten van 2010 en latere jaren.

Voor het herstelplan reservetekort wordt voldaan aan de wettelijke hersteltermijn van 15 jaar. Het dekkinggraadsjabloon geeft per ultimo 2023 een verwachte dekkinggraad van 122,2%, terwijl de vereiste dekkinggraad 121 % bedraagt.

2. Financiële positie

Gebaseerd op de uitgangspunten zoals voorgeschreven door de wetgever is het vermogen ultimo 2008 gelijk aan 90,1% van de waarde van de nominale verplichtingen.

Status financiële positie:

Per 31 december 2008 is er sprake van een dekkingstekort en van een reservetekort.

Dekkingstekort

Op grond van artikel 131 van de Pensioenwet bedraagt de minimaal vereiste dekkingsgraad 105%. Het dekkingstekort ultimo 2008 bedraagt in procentpunten dekkingsgraad 14,9% (105 – 90,1). Dit komt overeen met een bedrag van € 4,87 miljoen.

Reservetekort

Op grond van het standaardmodel in artikel 12 van het Besluit FTK bedraagt de vereiste dekkingsgraad ultimo 2008 121%. Het reservetekort in procentpunten dekkingsgraad bedraagt derhalve 30,9 % (121 – 90,1). Dit komt overeen met een bedrag van € 10,1 miljoen.

Tabel Financiële positie de 31 december 2008 (x € 1.000)

	Dekkingstekort	Reservetekort
Vermogen	29.428	29.428
(Minimaal) vereist vermogen	34.297	39.523
Tekort	4.869	10.095
Als % verplichtingen	14,9%	30,9%

Richtingniveau lange termijn herstelplan

Uit het herstelplan blijkt dat het fonds binnen maximaal 15 jaar weer een dekkingsgraad heeft welke hoger is dan 121%.

Kwalitatieve beschrijving van oorzaken tekortsituatie:

De financiële markten zijn sinds medio 2007 (zeer) onrustig. Over een breed front zijn de koersen van aandelen, bedrijfsobligaties, door onderpand gedekte obligaties en onroerend goed sterk gedaald. In dezelfde periode schoten de prijzen van veilig veronderstelde beleggingen als staatsobligaties en goud omhoog. Bij deze forse koersbewegingen is de dagelijkse beweeglijkheid (volatiliteit) van de koersen ook nog eens zeer groot. De grootste onrust deed zich voor in de laatste vier maanden van 2008. De val van de zakenbank Lehman Brothers in september 2008 ondermijnde het onderlinge vertrouwen tussen bankinstellingen nog verder. Veel banken kwamen in de problemen en uiteindelijk liep het financiële stelsel vast. Slechts met forse ingrepen van overheden en centrale banken lijkt een volledige instorting voorkomen te zijn. Het feit dat veel partijen, ook banken belegden met grote sommen geleend geld, verklaart mede de ernst van de huidige crisis. De balanspositie van vrijwel alle financiële instellingen is zwaar onder druk komen te staan. Deze instellingen hebben een gebrek aan risicodragend vermogen. De kredietverlening aan bedrijven en gezinnen is hierdoor tot stilstand gekomen en het vertrouwen van consumenten, bedrijven en gezinnen is hierdoor tot stilstand gekomen terwijl ook het vertrouwen van consumenten, bedrijven en investeerders wereldwijd scherp is gedaald. Pensioenfondsen moeten rekenen met de swaprente, maar doordat banken weinig tot geen geld aan elkaar uitlenen, is er sprake van een zeer lage rente. De daling van de lange rente is een van de oorzaken van de tekorten bij de pensioenfondsen. De groei van de wereldeconomie, die in voorgaande kwartalen nog geleidelijk afzwakte, liet in de laatste maanden van 2008 een scherpe vertraging zien en in vele belangrijke economieën zelfs een krimp. De sterk terug-

gevallen vermogensmarkten, in combinatie met de sterk gedaalde kapitaalrente, hebben geleid tot een scherpe daling van de dekkingsgraad, met name in het vierde kwartaal.

Kwantitatieve typering oorzaken tekortsituatie

In onderstaande tabel wordt aangetoond in welke mate verschillende factoren de daling van de dekkingsgraad van 137% ultimo 2007 naar 90,1% ultimo 2008 verklaren. Deze tabel is opgesteld conform de voorschriften van de toezichthouder. Uit de tabel blijkt dat de daling van de rentevoet gebruikt voor de waardering van de verplichtingen samen met het slechte beleggingsrendement de twee belangrijkste oorzaken zijn van de daling van de dekkingsgraad.

Oorzaken voor mutatie van de dekkingsgraad

Jaar	DG primo	Premie	Uitkering	Toeslag	Rente- ter- mijn- struc- tuur	Over- Rende- ment	Overig	DG ultimo
		M1	M2	M3	M4	M5	M6	
	%	Δ%	Δ%	Δ%	Δ%	Δ%	Δ%	%
2008	137,1%	-0,4%	1,4%	-2,2%	-27,2%	-24,7%	6,1%	90,1%

Realisaties van parameters

Jaar	Feite- lijke premie	Toeslag actie- ven	Toeslag inactie- ven	Beleg- gings- rende- ment
	%	%	%	%
2008	23,2%	1,5%	1,6%	-14,2%

Het risico-exposure van het fonds

De delta solvabiliteit is berekend op basis van het feitelijk aanwezig vermogen, conform de aanwijzingen bij jaarstaat J502

Sjabloon risico-exposure per 31 december 2008	Delta solvabiliteit
S1 Renterisico	4.974
S2 Zakelijke waarden risico	1.988
S3 Valutarisico	251
S4 Grondstoffenrisico	-
S5 Kredietrisico	623
S6 Verzekeringstechnisch risico	1.225

3. Beleid tijdens herstelperiode

Premiebeleid

Het fonds stelt een feitelijke premie vast die ten minste gelijk is aan de gedempte kostendekkende premie. De gedempte kostendekkende premie is gebaseerd op een rentetermijnstructuur die wordt gedempt over een periode van drie jaar.

Toeslagbeleid

De toeslagverlening is voorwaardelijk. Voor de actieve deelnemers wordt dit gebaseerd op de loonindex, voor gepensioneerden en slapers op de prijsindex. De actieve deelnemers betalen voor de aanpassing van het pensioen een opslag in de premie. Voor het verlenen van toeslagen voor gepensioneerden en slapers wordt een beleidsstaffel gehanteerd. Bij een dekkingsgraad lager dan 105% wordt geen toeslag verleend. Vanaf een dekkingsgraad van 125% en meer wordt een volledige toeslag verleend. Bij een dekkingsgraad tussen 105% en 125% wordt de toeslag pro rato verleend. Op grond van de huidige dekkingsgraad is besloten om in 2009 geen toeslag aan gepensioneerden en slapers te verlenen. De toeslag zou 2,79% bedragen.

Beleggingsbeleid

De uitvoering van de beleggingen zijn ondergebracht bij APG Investment Services en is verwoord in de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (ABTN). Het bestuur is van mening dat het huidige risicoprofiel van de beleggingsportefeuille (beleggingsmix en duration) niet aangepast behoeft te worden, maar zal dit voortdurend monitoren.

Overige maatregelen

Het bestuur is van mening dat het alles wat redelijkerwijs in haar vermogen ligt moet doen om het korten van pensioenrechten te voorkomen. Zorgelijk vindt het bestuur de situatie voor het waarmaken van de toeslagambitie van de pensioenregeling op korte en middellange termijn. Deze beide zaken afgezet tegen de grote mate van onzekerheid waarmee het voorziene herstelpad is omgeven, gelet op de onvoorspelbaarheid van de huidige economische crisis.

In het licht van het voorgaande overweegt het bestuur de volgende maatregelen:

1. Het verkennen van de mogelijkheden tot het afsluiten van een achtergestelde, in fondsvermogen converteerbare lening ter versterking van de vermogenspositie van het fonds.
2. Het heffen van een tijdelijke herstelopslag bovenop de kostendekkende premie van maximaal 3%-punten. Dit is een ophoging met ca. € 170.000 per jaar.
3. Geen toeslag verlenen aan alle deelnemers (actieven), onder handhaving van de opslag in de premie. Dit is een bedrag van ca. € 330.000 per jaar bij een algemene loonindex van 1.5%.
4. Eventuele aanpassing van het risicoprofiel van de beleggingsportefeuille om neerwaartse afwijking van het herstelplan te verlagen, indien dit uit de monitoring van het beleid blijkt.

Met de bovengenoemde mogelijkheden vergroot het bestuur de kans op een versneld herstel. Op basis van de daadwerkelijke ontwikkeling van de financiële

positie zal het bestuur jaarlijks besluiten of en in welke mate er sprake kan zijn van een binnen het herstelpad verantwoorde vorm van toeslag. Het bestuur zal, indien het herstel van de dekkingsgraad sneller verloopt dan voorzien, beoordelen in welke mate deze versnelling ruimte geeft voor het inkorten van geraamde herstelpad dan wel het realiseren van de toeslagambitie van het fonds. Dit laatste natuurlijk niet zolang de dekkingsgraad zich onder de 105% bevindt.

Het bestuur zal de ontwikkeling van de financiële positie nauwgezet volgen. Evenals de, in het najaar van 2009 te houden evaluatie van het FTK, welke tot wijziging van het beoordelingskader kunnen leiden.

Indien de ontwikkeling van het tijdpad voor herstel, samen met de additionele maatregelen, niet leidt tot het opheffen van het dekkingstekort in 2014 zal het bestuur zich opnieuw beraden over maatregelen. Het bestuur streeft hierbij naar een evenwichtige belangenbehartiging voor alle betrokkenen.

5. Verwachte ontwikkeling financiële positie

In de hieronder getonde dekingsgraadsjabloon is verwachte ontwikkeling van het fonds op basis van de richtlijnen van de DNB weergegeven. Uitgangspunten op basis van 31 december 2008 zijn:

Prijnsindex	2,0%	Rendement op credits	5,9%
Loonindex	3,0%	Rendement op zakelijke waarde	7,0%
Rendement op staatsobligaties	4,0%	Leeftijdsopbouw actieven blijft constant	

Dekkingsgraadsjabloon 2008-2023

JAAR	DG PRIMO	PREMIE	UITKERING	INDEXERING	RENTERMIJNSTRUCTUUR	OVERRENDERMENT	OVERIG	DG ULTIMO	PREMIE	INDEXATIE	MEETKUNDIG BELEGINGSRENDERMENT
	%	M1 Δ %	M2 Δ %	M3 Δ %	M4 Δ %	M5 Δ %	M6 Δ %	%	%	%	%
2009	90,1	1,8	-0,2	0,0	0,0	2,7	-0,5	93,8	25,00	0,00	5,63
2010	93,8	1,6	-0,1	0,0	0,0	2,6	-0,7	97,1	24,57	0,00	5,63
2011	97,1	1,4	-0,1	0,0	0,0	2,0	-0,5	99,9	24,15	0,00	5,63
2012	99,9	1,2	0,0	0,0	0,0	1,9	-0,5	102,6	23,84	0,00	5,63
2013	102,6	1,1	0,1	0,0	0,6	1,8	-0,5	105,7	23,97	0,00	5,63
2014	105,7	1,0	0,2	-0,1	0,6	1,9	-0,5	108,7	23,93	0,07	5,63
2015	108,7	0,9	0,3	-0,5	0,6	1,9	-0,5	111,3	23,91	0,37	5,63
2016	111,3	0,8	0,4	-0,9	0,5	2,0	-0,4	113,6	23,88	0,63	5,63
2017	113,6	0,7	0,5	-1,3	0,5	2,0	-0,5	115,6	23,86	0,86	5,63
2018	115,6	0,6	0,6	-1,6	0,4	2,0	-0,5	117,3	23,83	1,06	5,63
2019	117,3	0,6	0,7	-1,9	0,4	2,1	-0,5	118,7	23,80	1,23	5,63
2020	118,7	0,5	0,8	-2,1	0,3	2,1	-0,5	119,9	23,76	1,37	5,63
2021	119,9	0,5	0,9	-2,3	0,3	2,1	-0,5	120,8	23,75	1,49	5,63
2022	120,8	0,5	1,0	-2,5	0,2	2,1	-0,5	121,6	23,71	1,58	5,63
2023	121,6	0,4	1,1	-2,7	0,1	2,1	-0,5	122,2	23,69	1,66	5,63

Hieruit valt te herleiden, dat gegeven het huidige beleid, na vijf jaar er sprake is van een verwachte dekingsgraad van 105,7%. Hiermee wordt voldaan aan de

wettelijke eis dat de dekkingsgraad zich binnen vijf jaar boven de 105% moet bevinden. Daarnaast is te zien dat de dekkingsgraad naar verwachting binnen vijftien jaar hoger is dan de vereiste dekkingsgraad, welke voor het fonds ultimo 2008 121% bedraagt.

6. Communicatie

Dit herstelplan is 25 maart 2009 besproken met de deelnemersraad. De raad heeft daaromtrent in positieve zin geadviseerd. Uiteraard is uitvoering afhankelijk van het oordeel van De Nederlandsche Bank, terwijl onderdelen van het plan nader overleg met sociale partners vereist.

Het plan zal na goedkeuring geplaatst worden op de internetsite van het fonds. De geplande informatieve bijeenkomst met deelnemers (actieven) zal naast de individueel ontvangen pensioenopgave en het vastgestelde bestuursverslag dit herstelplan als onderwerp hebben. Gepensioneerden en slapers zullen via een nieuwsbrief nader geïnformeerd worden onder verwijzing naar de site van het pensioenfonds.

Utrecht 30 maart 2009.

A.A.Rolvink, voorzitter.

J.Roos, sekretaris.